

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “สังคม จารีต ประเพณี กับการยอมรับการวางแผนครอบครัวของ ชาวเขาในพื้นที่ดอยมูเซอ จังหวัดตาก” นี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในรูปแบบ ของการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Research) ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารและ ศึกษาโดยเข้าไปสังเกตแบบ มีส่วนร่วมอย่างเจาะลึกและต่อเนื่อง พร้อมทั้งเข้าไปมีส่วนร่วมใน พิธีกรรมต่าง ๆ ทางด้านจารีต ประเพณี รวมทั้งสร้างสัมพันธภาพด้วยการพูดคุย สัมภาษณ์ประชากร กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นหญิงวัยเจริญพันธุ์ชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เหมเล) จำนวน 12 คน และจัดสนทนา กลุ่มย่อย กลุ่มละ 10 คน กับประชากรกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำทางพิธีกรรม (ปุ่จาร์) ผู้ช่วยผู้นำทางพิธีกรรม (ผู้ช่วยปุ่จาร์) ผู้อาวุโส ในหมู่บ้าน จำนวน 2 กลุ่ม และข้าราชการของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดตาก และ สถานีนอมนายดอยมูเซอ โดยมีเนื้อหาสาระของระเบียบวิธีวิจัย ประกอบด้วย

1. นักวิจัยในฐานะเครื่องมือวิจัย
2. พื้นที่และประชากรศึกษา
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. การนำเสนอข้อมูล

1. นักวิจัยในฐานะเครื่องมือการวิจัย

การศึกษาเรื่อง สังคม จารีต ประเพณี กับการยอมรับการวางแผนครอบครัวของ ชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เหมเล) ในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ศึกษาระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยยึดหลักปรัชญา พื้นฐานแบบชาติพันธุ์วรรณาแนววัฒนธรรม เนื่องจากผู้วิจัยได้คุ้นเคยและปฏิบัติงานในชุมชน ชาวเขามาเป็นระยะเวลา 27 ปี โดยเริ่มตั้งแต่พุทธศักราช 2517 ได้ปฏิบัติงานในหน่วยพัฒนาและ สงเคราะห์ชาวเขาเคลื่อนที่ของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงราย กองสงเคราะห์ ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย (ปัจจุบันเปลี่ยนกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์) และในระหว่าง ปี พ.ศ. 2522 – 2527

ได้ปฏิบัติงานในหน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาเคลื่อนที่ที่บ้านห้วยม่วง ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) ตลอดระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ราชการได้เข้าร่วมกิจกรรมและพิธีกรรมทางศาสนาของชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) อย่างสม่ำเสมอและได้เห็นอัตราการเกิดในชุมชนชาวเขาเผ่าต่าง ๆ มีปริมาณสูงมาก พบว่าชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่ตั้งบ้านเรือนอยู่บนพื้นที่สูงจำนวนมากมีอัตราการเกิดสูง มีการขยายพื้นที่เพาะปลูก มีอัตราการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อปลูกพืชรายได้สูง ในขณะเดียวกันก็ได้มีส่วนร่วมในการให้ความรู้เรื่อง การวางแผนครอบครัวกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขอย่างสม่ำเสมอ แต่ชุมชนชาวเขาก็มียังมีอัตราการเกิดสูงอยู่มาก

เหตุผลที่การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ตัวผู้วิจัยเองลงไปทำการศึกษาในฐานะเครื่องมือการวิจัย ในการทำการศึกษาระดับชาติพันธุ์วรรณาแนววัฒนธรรม โดยใช้เทคนิควิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

1.1 ผู้วิจัยเป็นนักพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาย่อมเข้าใจในระบบสังคมจารีตประเพณีของชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) ทำให้มีมุมมองทั้งในแบบคนในและคนนอกได้ชัดเจนขึ้น กล่าวคือมีความชัดเจนในมุมมองแบบคนนอก (Etic View) ผู้วิจัยสามารถมองและวิเคราะห์ระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมของชุมชนชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) ในการใช้บริการวางแผนครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับสังคมจารีตประเพณีในมุมมองแบบคนใน (Emic View) คือ สามารถรับรู้และเข้าใจในความรู้สึกนึกคิด เข้าใจระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) ได้ชัดเจน เนื่องจากมีประสบการณ์การปฏิบัติงานด้านพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาโดยได้เข้าไปอยู่อาศัยในหมู่บ้านและไปใช้ชีวิตร่วมกันกับชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) มาเป็นระยะเวลานาน โดยการเข้าไปหมู่บ้าน สร้างความสัมพันธ์ สังเกต และสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ และฝึกฝนภาษามูเซอดำ (เผ่าเล) อย่างสม่ำเสมอ จนทำให้สามารถพูดภาษามูเซอดำ (เผ่าเล) ได้

1.2 เรื่องที่ลงไปทำการศึกษาคือเรื่อง สังคม จารีต ประเพณี ซึ่งในการศึกษานี้เป็นการศึกษาถึงประเด็นการยอมรับการวางแผนครอบครัวของชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) ดังนั้นผู้วิจัย จึงเข้าไปศึกษาในเชิงชาติพันธุ์วรรณา แนววัฒนธรรมเป็นแนวทางหลักในการศึกษา

1.3 ประชากรที่ทำการศึกษาคือชนเป็นชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) ทำให้ผู้ศึกษาสามารถเข้าถึงได้ในฐานะนักพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา และผู้มีหน้าที่รับผิดชอบหมู่บ้านชาวเขา ในฐานะผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดตาก (ปี พ.ศ. 2545 – 2546) กลุ่มชาวเขาที่ทำการศึกษามีความรู้สึกไว้วางใจในการให้ผู้วิจัยจัดเก็บข้อมูลเป็นอย่างดี

1.4 หมู่บ้านชาวเขาที่เข้าไปทำการศึกษาคือหมู่บ้านที่เป็นชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) ซึ่งผู้ศึกษามีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับชาวเขาของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขามาเป็นระยะเวลานาน ซึ่งถือเป็นหน่วยงานที่ชาวเขามาใช้บริการและเป็นหน่วยงานที่ให้บริการแก่

ชาวเขา ผู้วิจัยจะดำเนินการศึกษาโดยเข้าไปสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและเข้าไปมีส่วนร่วมกับชาวเขาเผ่ามูเซอคำ (เผ่าเล) ให้มากที่สุดกว่าเดิมที่ได้ปฏิบัติตามหน้าที่ ความรับผิดชอบ เพื่อเป็นการเข้าใจความหมายของพฤติกรรมและการให้ความหมายแก่เหตุการณ์ต่างๆ ของชาวเขาในชุมชนที่ถูกศึกษาได้อย่างถูกต้องและชัดเจน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้เข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ทางด้านจารีตประเพณีที่ชุมชนชาวเขาเผ่ามูเซอคำ (เผ่าเล) จัดขึ้นเป็นประจำตามห้วงเวลาต่าง ๆ เช่น พิธีกรรมปีใหม่ การเพาะปลูก การแต่งงาน การเกิด การตาย และการแก้ไขปัญหาคือพิพาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนชาวเขาส่งเหล่านี้ทำให้ ผู้วิจัยได้เห็นถึงกระบวนการต่าง ๆ ทางสังคม จารีต ประเพณีของชุมชน

จากการสังเกตอย่างเจาะลึก และต่อเนื่อง อีกทั้งมีความคุ้นเคยกับชาวเขาเผ่ามูเซอคำ (เผ่าเล) ทั้งในด้านการพัฒนาและสงเคราะห์ ด้านสวัสดิการสังคม เป็นระยะเวลานาน และสามารถพูดภาษามูเซอคำ (เผ่าเล) ได้พอสมควร ทำให้การสร้างความสัมพันธ์ สร้างความไว้วางใจกับชาวเขาที่มีส่วนร่วมในการศึกษา จึงทำให้ผู้มีส่วนร่วมในการศึกษาครั้งนี้ให้ข้อมูลหรือตอบคำถามที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ได้อย่างเป็นจริงและถูกต้อง อันจะทำให้เกิดความชัดเจนในเรื่องที่ทำการศึกษาได้เป็นอย่างดี ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยจึงทำหน้าที่เป็นนักวิจัยในฐานะเครื่องมือการทำวิจัย

2. พื้นที่และประชากรศึกษา

การเลือกพื้นที่และประชากรที่ศึกษาใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกศึกษาในหมู่บ้านอุมขอม หมู่ที่ 6 ตำบลแม่ท้อ อำเภอเมืองจังหวัดตาก ซึ่งเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่ามูเซอคำ (เผ่าเล)

2.1 เหตุผลการเลือกพื้นที่

เนื่องจากการศึกษานี้ มุ่งหาคำตอบเกี่ยวกับสังคมจารีตประเพณี ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ ความเชื่อ ค่านิยม ตามแบบดั้งเดิม และเป็นการศึกษาที่มุ่งหาคำตอบทั้งเหตุผล การยอมรับ หรือการ ไม่ยอมรับการวางแผนครอบครัว นอกจากนั้นในการเก็บข้อมูลผู้วิจัยยังได้คำนึงถึงความสะดวกในการเดินทางและติดต่อประสานงานกับชุมชนด้วย จึงได้พิจารณาเลือกพื้นที่ทำการศึกษามีคุณสมบัติดังนี้

2.1.1 เป็นหมู่บ้านที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาแบบดั้งเดิม มีการประกอบพิธีกรรมตามจารีตประเพณีอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ เช่น ประเพณีปีใหม่ (เกาะจะเว) พิธีกินข้าวใหม่ ฯลฯ

2.1.2 เป็นหมู่บ้านชาวเขาที่มีกลุ่มผู้นำตามจารีตประเพณี ยังคงมีบทบาทในชุมชน เช่นกลุ่มผู้นำทางศาสนา กลุ่มผู้อาวุโส และกลุ่มหมอผีและหมอยา

2.1.3 เป็นหมู่บ้านที่ยังคงประกอบอาชีพการเกษตรเป็นอาชีพหลัก ซึ่งมีการนำ พิธีกรรมมาใช้ในการเพาะปลูกอย่างสม่ำเสมอ

2.1.4 ทำเลที่ตั้งไม่ห่างไกลจากเส้นทางคมนาคมสายหลัก (สายตาก – แม่สอด) และสถานบริการสาธารณสุขมากนัก

การเลือกพื้นที่ศึกษาตามคุณสมบัติดังกล่าวข้างต้นนอกจากเหตุผลเบื้องต้น ดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยยังมีความเห็นว่าคุณสมบัติ 3 ประการแรก เป็นสภาพข้อเท็จจริงของชุมชน ชาวเขาการศึกษาวิจัยในหมู่บ้านที่มีบริบทเช่นนี้ สามารถนำไปใช้กับชุมชนชาวเขาเผ่ามูเซออื่น ๆ ได้อย่างหลากหลาย

2.2 ประชากรศึกษา

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ จำแนกเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 ครอบครัวของสตรีวัยเจริญพันธุ์ คู่ชาวเขาเผ่ามูเซอดำ ในบ้านอุ้มขอม หมู่ที่ 6 ตำบลแม่ท้อ อำเภอเมือง จังหวัดตากทั้งหมด

กลุ่มที่ 2 กลุ่มชาวเขาเผ่ามูเซอดำในบ้านอุ้มขอม ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการดำรงชีวิตของสมาชิกชาวเขาเผ่ามูเซอดำคนอื่น ๆ ในชุมชนนี้ ได้แก่ ผู้นำทาง ศาสนาหรือปุ๊จาร ผู้ช่วยปุ๊จาร หมอผี หมอตำแย

กลุ่มที่ 3 กลุ่มบุคคลที่มีข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านอุ้มขอม ส่วนใหญ่เป็น เจ้าหน้าที่ของทางราชการ หรือผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน สมาชิก องค์การบริหารส่วนตำบล ครู เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดตาก เจ้าหน้าที่ สถานีนอนามัยคอบมุเซอ

2.3 การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การเลือกกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

1) การเลือกกลุ่มตัวอย่างครอบครัวของสตรีวัยเจริญพันธุ์ คู่ชาวเขาเผ่ามูเซอดำ ผู้ศึกษาได้เลือกใช้วิธีการแบบ Expert choice ซึ่งเป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับประชากรที่ศึกษาเป็นอย่างดี คือ คุณสารภี ศิลา นักวิจัย สังคมศาสตร์ 8 สถาบันวิจัยชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีประสบการณ์ในการทำงานวิจัยชาวเขา เผ่ามูเซอดำมาเป็นเวลายาวนาน โดยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างของครอบครัวของสตรีวัยเจริญพันธุ์ คู่ชาวเขาเผ่ามูเซอดำมา จำนวน 12 ครอบครัว (12 คู่)

2) การเลือกกลุ่มตัวอย่างของชาวเขาเผ่ามูเซอคำ ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการดำเนินชีวิตของชาวเขาเผ่ามูเซอคำคนอื่นในบ้านอุ้มขอม ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างนี้ โดยอาศัยข้อมูลอ้างอิงที่ได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มที่หนึ่ง ผู้ที่ถูกเลือกจะประกอบด้วย ปู่จาร์หรือผู้นำศาสนาประจำหมู่บ้าน ผู้ช่วยปู่จาร์ หมอคำแย เป็นต้น รวม 2 กลุ่ม ๆ ละ 10 คน

3) การเลือกกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มบุคคลที่มีข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านอุ้มขอม ผู้วิจัยได้เลือกแบบเจาะจง โดยเลือกผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คน สมาชิกอบต. 2 คน เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาและชาวเขาจังหวัดตาก 2 นาย เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยอุ้มขอม 1 นาย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีประกอบกัน ได้แก่ การจัดสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยใช้เวลาเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งสิ้นประมาณ 12 เดือน ดังนี้

3.1.1 ขั้นเตรียมการในการเก็บข้อมูล ทำการศึกษาจากข้อมูลชุมชนบนพื้นที่สูงของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดตากและเอกสารทางวิชาการอื่นๆ ติดต่อประสานงานกับผู้ใหญ่บ้านและผู้นำทางศาสนา เพื่อแจ้งวัตถุประสงค์ของการดำเนินการศึกษาชุมชนและขอความร่วมมือในการให้ข้อมูลด้านต่างๆ

3.1.2 การจัดสนทนากลุ่ม (focus group) ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาจัดให้มีการสนทนากลุ่ม จำนวน 2 กลุ่ม เพราะหมู่บ้านอุ้มขอมผู้นำทางพิธีกรรม 2 กลุ่ม คือ กลุ่มปู่จาร์ นางนะฟู และกลุ่มปู่จาร์ นายจะแล ซึ่งการเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีสนทนากลุ่มจะเก็บข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชนและข้อมูลด้านวัฒนธรรม จารีต ประเพณีของหมู่บ้านไปพร้อมกัน อีกทั้งการสนทนากลุ่มจะทำให้สามารถตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณีได้เป็นอย่างดีอีกด้วย ซึ่งการเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสนทนากลุ่มจะดำเนินการเก็บข้อมูลทั้งในรูปแบบการสังเกตและการสัมภาษณ์โดยใช้เทคนิคในการบันทึก (การจดบันทึกและเทปบันทึกเสียง) ร่วมด้วยตลอดเวลา

3.1.3 สํารวจข้อมูลเบื้องต้นจากครอบครัวสตรีวัยเจริญพันธุ์ คู่ชาวเขาเผ่ามูเซอคำ (เมเล) ของบ้านอุ้มขอม เพื่อทราบสถานการณ์และประสบการณ์ การวางแผนครอบครัวในปัจจุบัน เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกต่อไป

3.1.4 การจัดทำแนวคำถาม ในการศึกษาวิจัยเรื่องสังคมจารีตประเพณีกับการยอมรับการวางแผนครอบครัวของชาวเขาเผ่ามูเซอตำบลบ้านอุ้มขอม จัดทำแนวคำถามจำนวน 3 ชุด

3.1.5 การสังเกต โดยการศึกษาครั้งนี้จะเน้นการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เน้นการเฝ้าดูปรากฏการณ์ที่ทำการศึกษายเป็นระบบ ซึ่งผู้วิจัยใช้ประสบการณ์ทั้งที่เป็นคนในและคนนอกในเวลาเดียวกัน (ดัดแปลงจากงานวิจัยกิตติวิภา สุวรรณรัตน์ 2545: 78)

แนวทางในการสังเกต

(1) **การกระทำ (Acts)** ได้แก่ การใช้ชีวิตประจำวัน การกระทำ หรือพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ชาวเขากลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการศึกษาปฏิบัติตนอยู่ หรือวิถีในการดำเนินชีวิตนั่นเอง

(2) **กิจกรรม (Activities)** ได้แก่ การกระทำ หรือพฤติกรรมที่เป็นกระบวนการ ขั้นตอนและต่อเนื่อง ซึ่งในที่นี้หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับจารีต ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการยอมรับหรือปฏิเสธการวางแผนครอบครัว

(3) **ความหมาย (Meaning)** หมายถึง การที่ชาวเขาผู้มีส่วนร่วมในการศึกษามองตัวเองในสังคมและวัฒนธรรม ในที่นี้หมายถึง การมองสภาพปัญหาและวิธีการยอมรับหรือปฏิเสธการวางแผนครอบครัว

(4) **ความสัมพันธ์ (Relationship)** ได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้นำทางศาสนา ผู้ใหญ่บ้าน เครือญาติ ผู้อาวุโส หมอผีและหมอยา ฯลฯ ความสัมพันธ์ที่ดีจะช่วยให้การวิเคราะห์โครงสร้างทางสังคม จารีต ประเพณี ของกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการศึกษา เรื่อง การยอมรับการวางแผนครอบครัว

(5) **สภาพสังคม (Setting)** หมายถึง สภาพงานสนามที่ผู้วิจัยใช้เป็นพื้นที่ในการศึกษา ซึ่ง ได้แก่ บ้านอุ้มขอม ตำบลแม่ท้อ อำเภอเมือง จังหวัดตาก ซึ่งเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่ามูเซอตำบล (เผ่า) ซึ่งหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้อง ทุกแง่มุมที่ผู้วิจัยสามารถประเมินได้

3.1.6 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in - depth interview) ครอบครัวสตรีวัยเจริญพันธุ์ คู่ที่ยอมรับการวางแผนครอบครัวในปัจจุบัน

ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย

- การแนะนำตนเองและอธิบายวัตถุประสงค์
- สอบถามความสนใจของกลุ่มตัวอย่าง
- สอบถามข้อมูลทั่วไป
- ทำการสัมภาษณ์ตามแนวคำถาม
- สังเกตการณ์พฤติกรรมหรือปฏิกิริยาของผู้ให้สัมภาษณ์

➤ กล่าวขอบคุณ

3.1.7 วิเคราะห์เอกสารในการค้นคว้าจากเอกสารสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมชนเผ่า สังกม จาริต ประเพณี ของชาวเขาเผ่ามูเซอคำ ทั้งที่เป็นงานทางวิชาการและสื่อสิ่งพิมพ์ทั่วไป เช่น วิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการ วารสาร นิตยสาร เป็นต้น

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.2.1 เทปบันทึกการสัมภาษณ์ ใช้บันทึกการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา และกลุ่มหญิงชายวัยเจริญพันธุ์ (ครอบครัว) ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยก่อนการบันทึกได้ชี้แจง วัตถุประสงค์ก่อนทุกครั้ง

3.2.2 แนวทางสอบถามหรือแนวทางสัมภาษณ์ โดยจัดทำแนวทางสอบถามหรือแนวทางสัมภาษณ์ เป็น 3 ชุด คือ

- (1) แนวสอบถามหรือสัมภาษณ์ในชุมชนหรือพื้นที่ศึกษา
- (2) แนวสอบถามหรือแนวทางสัมภาษณ์ กลุ่มย่อย (สนทนากลุ่ม)
- (3) แนวทางสัมภาษณ์แบบเจาะลึกครอบครัวกลุ่มเป้าหมายวัยเจริญพันธุ์และชีวิตที่สัมพันธ์กัน

แนวทางสอบถามจำนวน 3 ชุด โดยผ่านการทดลองใช้และตรวจสอบโดยอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการศึกษาวิจัยและผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไข ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับการนำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมาย

3.2.3 แฟ้มบันทึกงานข้อมูลเป็นเครื่องมือการบันทึกข้อมูลเพื่อให้การเก็บรายละเอียดข้อมูลที่เป็นแผนป้องกันการขัดข้องของเครื่องบันทึกเสียง

แนวคำถามหลัก

ประเด็นการศึกษา สังกม จาริต ประเพณี กับการยอมรับการวางแผนครอบครัวของชาวเขาเผ่ามูเซอคำ (เฉล) ได้จัดทำแนวคำถาม จำนวน 3 ชุด ดังนี้

- (1) **แนวคำถามชุดที่ 1** เป็นแนวคำถามเกี่ยวกับสภาพชุมชนโดยทั่วไป

(1.1) ด้านสภาพชุมชน

- ประวัติการตั้งหมู่บ้าน
- ที่ตั้ง และสภาพภูมิประเทศ ได้แก่ สภาพทางภูมิศาสตร์ พื้นที่ภูเขา ลำน้ำ ป่าไม้ ภูมิอากาศ
- ประชากร ได้แก่ อายุ เพศ วัย อัตราการเกิด อัตราการตาย

(1.2) **สภาพทางเศรษฐกิจ** ได้แก่ ลักษณะการถือครองที่ดิน ลักษณะการใช้พื้นที่การประกอบอาชีพหลักของชุมชน ลักษณะการใช้แรงงานของชุมชน

(1.3) **สภาพทางสังคม**

- ด้านการปกครอง ได้แก่ ผู้นำชุมชนตามจารีต ผู้นำทางการ กลุ่มแม่ตระกูล ปัญหาทางขัดแย้ง การจัดการกรณีพิพาท
- ด้านการศึกษา ได้แก่ ระบบการถ่ายทอด ความรู้ตามจารีต สังคม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม บริการด้านการศึกษารัฐ จำนวนผู้อ่านออกเขียนได้ ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร พฤติกรรมการเปิดรับข้อมูลข่าวสาร
- ด้านสาธารณสุข ได้แก่ การบริการด้านสาธารณสุขในชุมชน จำนวน อสม. ลักษณะการใช้บริการ ระบบการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน ผู้มีบทบาทในการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน
- ด้านวัฒนธรรมและความเชื่อ ได้แก่ ศาสนา พิธีกรรมสำคัญของชุมชนในรอบปี พิธีกรรมสำคัญเกี่ยวกับวงจรชีวิตตามจารีตประเพณีดั้งเดิม เช่น การเกิด การแต่งงาน เจ็บป่วยและการตาย ข้อห้ามข้อนิยมต่างๆ บทบาทของผู้นำทางจารีตประเพณีในปัจจุบัน

(1.4) **สภาพการวางแผนครอบครัวของชุมชน**

- จุดเริ่มต้นของการส่งเสริมการวางแผนครอบครัว
- พัฒนาการของการดำเนินการวางแผนครอบครัวและความร่วมมือของชุมชน
- ปัญหาอุปสรรคต่อการดำเนินการวางแผนครอบครัว
- การคุมกำเนิดโดยจารีตประเพณี

(2) **แนวคำถามชุดที่ 2** เป็นแนวคำถามที่ใช้ในการศึกษาครอบครัว (สำหรับหญิงและชายวัยเจริญพันธุ์) เกี่ยวกับประสบการณ์การวางแผนครอบครัวและพฤติกรรมการยอมรับหรือไม่ยอมรับการวางแผนครอบครัว ดังนี้

(2.1) วิธีการการวางแผนครอบครัว ทำอย่างไร

(2.2) เหตุผลของการใช้บริการวางแผนครอบครัว หรือ การไม่ยอมรับการวางแผนครอบครัว

(2.3) ความคิดเห็นเกี่ยวกับบุตรในความหมายของสังคม จารีต ประเพณี (การสืบสกุล การใช้แรงงาน การสืบทอดทางวัฒนธรรม)

(3) แนวคำถามชุดที่ 3 ใช้สำหรับในการจัดสนทนากลุ่มย่อย

(3.1) การมีบุตรในมิติด้านความเชื่อ ค่านิยม ด้านเศรษฐกิจ (การใช้แรงงาน การถือครองที่ดิน) ด้านสังคม (การสืบทอดเผ่าพันธุ์ แซ่ตระกูล ความมั่นคง การปกครอง)

(3.2) การดำรงชีวิตในปัจจุบันและความคาดหวังในอนาคต

(3.3) การวางแผนครอบครัวที่มีอยู่ในชุมชน เหตุผลของการใช้วิธีการวางแผนครอบครัว และการไม่ใช้บริการการวางแผนครอบครัว

3.3 การจัดเก็บข้อมูล (collecting data)

3.3.1 การประสานชุมชน ผู้วิจัยได้ใช้วิธีพบผู้นำชุมชนทั้งผู้นำทางการ และผู้นำทางศาสนา และแจ้งวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยให้ทราบและขอความร่วมมือในการให้ข้อมูล โดยเดินทางไปพบปะพูดคุยกับชาวบ้าน โดยการเยี่ยมบ้าน ร่วมสนทนาในกลุ่มต่าง ๆ พุดคุยในการประชุมกลุ่มย่อยในชุมชน เช่น คณะกรรมการ กลุ่มสตรีส่วนใหญ่ในการเก็บข้อมูลจะใช้เวลาในตอนเย็นประมาณ 20.00 – 22.00 น. หรือในวันหยุดทางประเพณีของชุมชน

3.3.2 การเลือกผู้ช่วยนักวิจัย เนื่องจากการศึกษารั้งนี้จะต้องดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่พูดและฟังภาษาไทยไม่ได้คีนัก จึงจำเป็นต้องใช้ผู้ช่วยนักวิจัยที่มีความรู้ทางภาษามูเซอคำ (ເມເລ) เพื่อแปลหรือสื่อความหมายกับกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะผู้อาวุโส การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงเลือกครูช่วยสอนชาวเขาของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ซึ่งมีประสบการณ์การทำงานกับชุมชนชาวเขาเผ่ามูเซอคำ (ເມເລ) มากกว่า 10 ปี และสามารถสื่อสารกับชาวเขาเผ่ามูเซอคำ (ເມເລ) ได้ดีมาเป็นผู้ช่วยนักวิจัย

3.3.3 การเลือกสถานที่ในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยให้ผู้ช่วยนักวิจัยนำกลุ่มเป้าหมายที่จะให้สัมภาษณ์ในเวลากลางคืน โดยใช้บ้านของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งสะดวกในการพูดคุยและในเวลากลางคืนไม่มีเสียงดังรบกวน เมื่อทำการบันทึกเสียงแล้วไม่มีเสียงแทรกมาก เมื่อเวลาถอดเทปแล้วมีความชัดเจนดี

3.3.4 ขั้นตอนการสัมภาษณ์ เนื่องจากผู้ช่วยนักวิจัยได้ทำการนัดหมายและแจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์แก่กลุ่มเป้าหมายไว้ล่วงหน้าแล้วและกลุ่มเป้าหมายได้รับทราบที่ผู้วิจัยเป็นใครมีบทบาทหน้าที่อย่างไร จึงเกิดความเกรงใจและเคารพ ซึ่งทำให้การสัมภาษณ์เป็นไปแบบไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย จึงพูดคุยในประเด็นต่าง ๆ จนเกิดความสนิทสนมคุ้นเคยและมีความเป็นกันเอง แล้วจึงสัมภาษณ์ตามแนวคำถามพร้อมบันทึกเทป ขณะสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายตอบคำถามไม่ตรงประเด็น ผู้วิจัยและผู้ช่วยจะตรวจสอบคำถามใหม่ว่ากลุ่มเป้าหมายเข้าใจมากน้อยเพียงใด จึงทำให้ได้คำตอบไม่ตรงประเด็นและเปลี่ยน คำถามใหม่เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น หรือบางครั้งกลุ่มเป้าหมายเล่าเรื่องอื่นๆ นอกเหนือจากคำตอบที่ต้องการ ผู้วิจัยจำเป็น

ต้องรับฟังไว้และแสดง ความคิดเห็นพอสมควร จากนั้นจึงถึงกลับเข้าสู่ประเด็นที่ต้องการ โดยกลุ่มเป้าหมายไม่รู้สึกรู้สีกว่าถูกขัดจังหวะในการพูดคุย เวลาในการสัมภาษณ์จะใช้ครั้งละประมาณ 2 ชั่วโมง หากบางครั้งข้อมูลที่ได้ไม่ครบประเด็นที่ต้องการหรือบางส่วนไม่ครบถ้วน ก็จะมีการนัดหมายในครั้งต่อไปจนได้ข้อมูลครบถ้วน

3.3.5 การจัดเก็บข้อมูลภาคสนาม ในแต่ละครั้งหลังจากการเก็บข้อมูลภาคสนามแล้วเสร็จ จะทำการจดบันทึกอย่างละเอียดเพื่อการขยายความข้อมูลที่ช่วยให้ชัดเจน จดหมายเหตุคำถามที่จะใช้เพิ่มเติมพร้อมทั้งจัดหมวดหมู่ข้อมูลในรูปของแผนผังสรุป เพื่อเป็นการเตรียมการสำหรับจัดเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในคราวต่อไป ตามที่ได้จดบันทึกเพิ่มเติมไว้สำหรับเตรียมการวิเคราะห์ในขั้นตอนสุดท้าย

3.3.6 การจัดแฟ้มจัดหมวดหมู่ข้อมูล ตามแนวคำถามแล้วแยกแยะข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย และการสังเกต ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงการบรรยาย เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการค้นหาข้อมูลต่อไป สำหรับการวิเคราะห์และการเขียน รายงานได้จัดแฟ้มไว้ 2 ประเภท คือ

1) แฟ้มงานสนาม *Fieldwork files*) ทำการบันทึกขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแนวคำถามในแต่ละขั้นปฏิบัติงาน โดยทำหัวข้อย่อย ๆ พร้อมทั้งทำเครื่องหมายกำกับไว้เพื่อสะดวกในการจัดหมวดหมู่และค้นหาในภายหลัง เช่น ทำเลที่ตั้ง โครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิตของชนเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) ในหมู่บ้าน

2) แฟ้มการวิเคราะห์เบื้องต้น *(Analysis files)* เมื่อเสร็จการเดินข้อมูลในแต่ละครั้ง จะทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์หรือการสังเกตในประเด็นต่าง ๆ เพื่อค้นหาแบบแผนของวิถีชีวิต รวมทั้งค้นหาความหมายของข้อมูลที่ได้นำมาสรุปและจัดเก็บไว้ในแฟ้มพร้อมทั้งทำเครื่องหมายหัวข้อไว้ให้ชัดเจน

3.3.7 ประเภทของข้อมูลที่จัดเก็บ

1) ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่การศึกษา ใช้วิธีรวบรวมจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Secondary Data) และโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Key Informant) จากผู้นำอาวุโส ผู้นำทางศาสนา และเจ้าหน้าที่ในพื้นที่

2) ข้อมูลเกี่ยวกับจารีตประเพณี ใช้วิธีสนทนากลุ่มย่อย (Group Discussion) จากกลุ่มผู้อาวุโส กลุ่มผู้นำที่มีบทบาทในการประกอบพิธีกรรมของชุมชน (หมอผี-หมอยา) ทั้งโดยวิธีสอบถามและการพูดคุยแบบอิสระ

3) ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการวางแผนครอบครัว ใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มครอบครัวสตรีวัยเจริญพันธุ์และกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)

4) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์รายคร้วเรือน ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-dept interview) เป็นรายบุคคล โดยแยกสัมภาษณ์ระหว่างสามีและภรรยา เพื่อให้ได้ความคิดเห็นเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล และหลีกเลี่ยง การชี้นำความคิดเห็นโดยใช้กลุ่มตัวอย่าง 12 ครอบครัว

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การดำเนินการในงานวิจัยโดยใช้เทคนิควิธีเชิงคุณภาพ ส่วนมากจะไม่กำหนด สมมุติฐานจากแนวคิดใดแนวคิดหนึ่ง แต่จะมีการปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ ดังนั้น จึงต้องมีแนวคิด ทฤษฎีเป็นกรอบและสามารถสร้างสรุปออกมาโดยวิธีอุปนัย (Analytic Induction) คือ วิธีตีความ สร้างข้อสรุป ข้อมูลจากรูปธรรม หรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น เช่น ลักษณะการยอมรับการ วางแผนครอบครัวของชาวเขาเผ่ามูเซอคำ (มูเซอ) เมื่อนักวิจัยเห็นเหตุการณ์หลาย ๆ เหตุการณ์ แล้วก็ลงมือสร้างข้อสรุป ถ้าข้อสรุปยังไม่ได้รับการยืนยันให้ถือเป็นข้อสมมุติฐานชั่วคราวและ การสร้างข้อสรุปนั้น นักวิจัยต้องทำอยู่ตลอดเวลา

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) โดยใช้เทคนิควิจัยเชิงคุณภาพแบบสร้าง ข้อสรุป (Inductive Analysis) (ดัดแปลงจากงานวิจัย กิตติวิภา สุวรรณรัตน์ 2545 : 80 - 83) ดังนี้

4.1 การสร้างกรอบแนวคิดสำหรับการวิเคราะห์ ผู้วิจัยใช้แนวคิดในการวิจัย 3 ขั้นตอน หลัก ๆ คือ ก่อนเริ่มเก็บข้อมูล ระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล และขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสร้าง บทสรุป โดยผู้วิจัยต้องนำตัวเองเข้าไปสัมผัสปรากฏการณ์ในชุมชน และพยายามมองปรากฏการณ์ ของชุมชนที่กำลังศึกษาอยู่แบบคนในมอง (Emic View) ทั้งนี้เพื่อให้เข้าใจในสภาพความเป็นอยู่ ระบบระเบียบวิธีคิดและความเชื่อในกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการศึกษา ในช่วงต้น ๆ ผู้วิจัยต้องทำความ คู้้นเคยกับผู้มีส่วนร่วมในการศึกษาให้ดีพอสมควร แล้วจึงนำแนวคิดที่จะใช้ในการศึกษาสร้าง สมมุติฐานชั่วคราวสำหรับการเก็บข้อมูลในขั้นต่อ ๆ ไป โดยอาจทำข้อสรุปชั่วคราว เพื่อจะนำไป ตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูลที่ได้อีก กระบวนการนี้แท้จริงแล้วก็คือ การวิเคราะห์ข้อมูล ภาคสนามนั่นเอง การมองปรากฏการณ์ที่กำลังศึกษาอยู่ในทัศนะคนในมองปัญหาแล้ว และใน ขณะเดียวกันก็มองปรากฏการณ์ที่กำลังศึกษาอยู่แบบคนนอก (Etic View) ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความ แตกต่างในการให้ความหมายของปรากฏการณ์ทั้งในแบบทัศนะคนในและคนนอกในขั้นตอนนี้จะ เกิดประโยชน์มากเพราะจะทำให้ผู้วิจัยสามารถสร้างสมมุติฐานชั่วคราวได้อย่างมีทิศทาง

4.2 การตรวจสอบข้อมูล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเกิดความมั่นใจในความเชื่อถือได้ ของข้อมูลเพื่อตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลและเพื่อประเมินคุณภาพของข้อมูลว่าอยู่ในระดับ ที่เหมาะสมต่อการนำมาวิเคราะห์การตรวจสอบข้อมูลแบ่งได้ 2 ขั้นตอน คือ

4.2.1 การตรวจสอบเพื่อหาความเชื่อถือได้ของข้อมูล โดยผู้วิจัยเข้าไป

สัมผัสปรากฏการณ์ในชุมชนอย่างใกล้ชิด โดยเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการศึกษาอย่างสม่ำเสมอ มีการเข้าไปเยี่ยมบ้านเพื่อศึกษาถึงการดำเนินชีวิตและสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ของผู้มีส่วนร่วมในการศึกษา ในส่วนการนำเสนอ ข้อมูลจะมีการนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นอย่างละเอียดด้วยวิธีการพรรณนา เช่น การแสดงภาพของชุมชนและบุคคลที่ศึกษาอย่างละเอียดชัดเจนทุกแง่มุม ทั้งด้านกายภาพ สังคม และจารีตประเพณี โครงสร้างทางสังคม ได้แก่ สถาบันในสังคมด้านต่างๆ มาเชื่อมโยงกับปัญหาการวิจัย เช่น ลักษณะตามสภาพสังคม จารีต ประเพณี หรือสภาพแวดล้อมที่กลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการศึกษาอาศัยอยู่มีอิทธิพลต่อการยอมรับหรือปฏิเสธการวางแผนครอบครัวหรือไม่ และมีปัจจัยสนับสนุนหรือส่งเสริมอะไรบ้าง โดยการมองและวิเคราะห์ที่ข้อมูลที่ได้มาจะมีการมองในทุกมิติ มองทั้งด้านสังคม จารีต ประเพณี และสภาพแวดล้อม ของผู้มีส่วนร่วมในการศึกษา

ผู้วิจัยต้องวิเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลพื้นฐานนี้และยืนยันความเชื่อถือได้ของข้อมูลสามารถทำได้ด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษาตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง โดยการอ่านข้อมูลดังกล่าวพร้อมให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วง หรือยอมรับข้อมูลที่นำเสนอ เนื่องจากผู้วิจัยอาจไม่รู้คุณลักษณะของสังคม จารีต ประเพณี และระบบสังคมที่ตนเข้าไปทำการศึกษาอย่างแท้จริง ดังนั้น การให้บุคคลผู้มีส่วนร่วมในการทำวิจัยอ่านร่างรายงานการวิจัย ซึ่งก็จะมีผลต่ออย่างยิ่งต่อการยอมรับความเชื่อถือได้ของข้อมูล

การดำเนินการในวิธีการนี้สามารถตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

(Triangulation) การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า คือ การแสวงหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกันทั้งในแบบเป็นทัศนะของคนในและในทัศนะของคนนอก วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า เป็นวิธีหนึ่งที่จะมาแก้ปัญหาคำว่าเชื่อถือของข้อมูล เพราะการไม่ปักใจเชื่อว่าแหล่งข้อมูลในแหล่งหนึ่งที่ได้มาตั้งแต่แรกเป็นที่เชื่อถือได้แล้วผู้วิจัยจำเป็นต้องแสวงหาความเป็นไปได้ว่ามีแหล่งข้อมูลอื่นอีกไหมจากข้อมูลที่เป็นแบบแรก ก็จะเป็นแบบที่หนึ่งและข้อมูลที่ตรงกันข้ามกันกับแบบแรกก็จะเป็นข้อมูลแบบที่สอง จากนั้นผู้วิจัยต้องแสวงหาข้อมูลต่อไปจนพบข้อมูลแบบที่สาม ซึ่งอาจจะต่างหรือเหมือนกันจากข้อมูลสองแบบข้างต้น โดยจะมีการกระทำเช่นนี้ต่อเนื่องไปจนไม่พบแบบแผนของข้อมูลอื่น ๆ อีก จึงค่อยยุติการวิเคราะห์ ซึ่งลักษณะของข้อมูล ทั้งสามแบบนี้เองที่ทำให้เรียกว่า Negative Case Analysis ซึ่งเป็นวิธีการที่สำคัญในวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

4.2.2 การตรวจสอบเพื่อดูความครบถ้วนและคุณภาพของข้อมูล เป็นการ

ประเมินว่า ข้อมูลที่ได้มา มีความครบถ้วนและมีคุณภาพเพียงพอที่จะตอบปัญหาของการวิจัยหรือไม่

โดยปกติข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการจะมี 2 ประเภท คือ ข้อมูลที่แสดงความคิดเห็นของผู้ถูกสัมภาษณ์ และข้อมูลที่เป็นการให้รายละเอียดหรือเล่าเหตุการณ์ ผู้วิจัย จำเป็นต้องตรวจสอบข้อมูลทั้ง 2 ประเภท

4.3 การจดบันทึกและการทำข้อสรุปชั่วคราวและการกำจัดข้อมูล การจดบันทึกเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญที่สุดและการทำดัชนีข้อมูลเชิงบรรยาย คือ การเลือกคำบางคำมาใช้ในการจัดรวบรวมข้อมูล ได้แก่ คำหรือข้อความที่สร้างขึ้นเพื่อใช้จัดหมวดหมู่ข้อมูลที่เป็นการบรรยาย การพรรณนา สามารถดำเนินการได้ดังนี้

4.3.1 เขียนรายการคำหรือข้อความที่เป็นบัญชีห่างว่าไว้ชุดหนึ่ง อาจมี 50 – 90 คำหรือหัวข้อ คำหรือหัวข้อเหล่านี้เป็นคำหรือหัวข้อที่ได้จากกรอบแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการวิจัย

4.3.2 บัญชีที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้นจะต้องถูกนำมาปรับปรุงหลังจากได้เริ่มเก็บข้อมูลไปแล้ว ผู้วิจัยจะต้องนำทัศนะของคนในมาปรับปรุงการเรียกคำต่าง ๆ คนได้ใช้เรียกให้สอดคล้องกับความเป็นจริงในปรากฏการณ์ซึ่งจะแสดงถึงความละเอียดอ่อนต่อการแสดงทัศนะของคนใน

4.3.3 ต้องเพิ่มเติมดัชนีใหม่เข้าไปเพื่อดูความเชื่อมโยงของดัชนีแต่ละตัวด้วย

4.3.4 ผู้วิจัยต้องทำคำจำกัดความของดัชนีแต่ละตัวไว้ด้วย เพื่อให้รู้ว่าครอบคลุมเนื้อหาอะไรบ้างหรือหมายถึงอะไร

การทำดัชนีในบันทึกภาคสนามโดยการอ่านบันทึกแล้วเขียนดัชนีตัวที่ตรงกับข้อความส่วนนั้นไว้ข้างหน้าหรือข้างหลังข้อความในบันทึก การบันทึกข้อมูลหน้าหนึ่ง ๆ อาจมีดัชนี 5 – 10 ตัว การทำดัชนีต้องทำไปพร้อมกันกับการเก็บข้อมูล อย่ารอเก็บจนเสร็จ จะต้องปรับปรุงอยู่เรื่อย ๆ ถือเป็นกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลไปในตัว ไม่ควรทำดัชนีเป็นตัวเลขแต่ควรทำเป็นตัวอักษรหรือประโยค

การทำข้อสรุปชั่วคราว คือ การลงเขียนประโยค ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าลักษณะหรือความเชื่อมโยงของข้อมูล ข้อมูลที่ไม่ต้องทำข้อสรุปชั่วคราวจะช่วยลดขนาดข้อมูลและช่วยกำจัดข้อมูลที่ไม่ต้องการออกไปได้ ทำให้ได้ข้อมูลที่มีขอบข่ายที่ชัดเจนขึ้น

4.4 การสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป เมื่อได้ดำเนินการมาจนถึงขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยจะมีข้อค้นพบเบื้องต้นที่ได้มาจากข้อสรุปชั่วคราวที่ถูกตรวจสอบและยืนยันแล้วจนได้การตัดทอนข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องออกไปแล้ว

หน้าที่ของผู้วิจัยคือ การวิเคราะห์แบบสร้างข้อสรุป (Inductive Analysis) การนำข้อสรุปย่อย ๆ เหล่านี้มาเชื่อมโยงกันเพื่อให้เป็นบทสรุปที่จะตอบปัญหาการวิจัยการ โยงความสัมพันธ์ของ ข้อสรุปย่อย ๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ เป็นการสร้างภาพรวมจากเหตุการณ์ย่อย

ซึ่งจะได้บทสรุปที่ดีโดยความสำเร็จของบทสรุปขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของข้อมูลที่สำคัญ คือ ต้องพิสูจน์ว่าบทสรุปนั้นเป็นการพิสูจน์ที่ดีที่สุดแล้วจึงนำมาเขียนรายงานการวิจัยต่อไป

5. การนำเสนอข้อมูล

เมื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูล และทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้แล้ว ผู้วิจัยจะได้นำเสนอผลการวิจัย ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 โครงสร้างสังคม จารีตประเพณี ของชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) หมู่บ้าน อุมยอม ในพื้นที่คอยมูเซอ จังหวัดตาก

ส่วนที่ 2 ลักษณะจารีตประเพณีสำคัญของชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล) ในพื้นที่คอยมูเซอจังหวัดตาก คือ

2.1 จารีตประเพณีเกี่ยวกับครอบครัว

2.2 จารีตประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องศาสนาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จารีตประเพณีเกี่ยวกับการศึกษา

2.3 จารีตประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากิน

ส่วนที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการวางแผนครอบครัวในพื้นที่คอยมูเซอจังหวัดตาก

3.1 สถานการณ์การวางแผนครอบครัวในพื้นที่คอยมูเซอ จังหวัดลำปาง

3.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีบุตรของชาวเขาเผ่ามูเซอดำ (เผ่าเล)

3.3 ความรู้ความเข้าใจการวางแผนครอบครัว

3.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการวางแผนครอบครัว